

ІНФОРМАЦІЯ

Ничкало Нелля Григорівна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України
E-mail: andragogika@ukr.net

РИНОК ПРАЦІ І ВИРОБНИЧИЙ ПЕРСОНАЛ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ І ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ (рецензія на монографію:

Герлях Ришард. Позашкільна професійна освіта в умовах цивілізаційних змін. Нові тенденції і виклики = Gerlach Ryszard. Pozaszkolna edukacja zawodowa wobec zmian cywilizacyjnych. Nowe trendy i wyzwania. – Bydgoszcz, 2012. – 389 s.)

Видання цієї фундаментальної наукової праці відомого польського вченого доктора наук (хаб), професора Ришарда Герляха стало важливою подією у розвитку педагогічної науки в Республіці Польща. Шлях до народження цієї актуальної і перспективної монографії пролягав через десятиліття наукових пошуків, педагогічної, дослідницької творчості на ниві педагогіки праці та андрагогіки.

Відступаючи від традиції написання рецензії за традиційними канонами, передусім маємо велике бажання схарактеризувати особистість автора. Як зазначено в «Лексиконі педагогіки праці» («Leksykon pedagogiki pracy») професора Тадеуша Вацлава Новацького (у розділі «Біогами – Biogramy»), Герлях Ришард, народився 22.05.1955 р., професор надзвичайний в Бидгощській академії імені Казимира Великого, декан відділу педагогіки і психології, керівник закладу Педагогіки праці і андрагогіки. Закінчив студії у Вищій педагогічній школі в Биргощі (1979), захистив докторську дисертацію в 1986 р. у Вищій педагогічній школі в Ополі, хабілітаційну працю – в 1999 р. в Університеті Михайла Коперніка в Торуні. Він є автором багатьох наукових публікацій з проблем професійного вдосконалення працівників на промисловому виробництві, особливостей розвитку професійної освіти наприкінці ХХ століття, дискусійних питань щодо методологічних засад педагогіки праці та перспектив її розвитку як педагогічної субдисципліни, допрофесійної і професійної підготовки в умовах європейської інтеграції.

Монографія «Позашкільна професійна освіта в умовах цивілізаційних змін. Нові тенденції і виклики» – це нова висока наукова сходинка в філософському і науково-педагогічному

осмисленні реального стану і перспектив розвитку цієї надзвичайно важливої проблеми. Адже від її ефективного розв'язання в складних і суперечливих глобалізаційних та інтеграційних процесах, залежить соціально-економічний розвиток кожної країни.

Не випадково вступ до цієї монографії розпочинається положенням, обґрунтованим видатним польським педагогом Богданом Суходольським. «Сучасна цивілізація є складною формою суспільної життєдіяльності людей» (B. Suchodolski, *Wychowanie i strategia Zycia*, Warszawa 1983, s.313). Ось чому Р. Герлях йде по шляху глибокого переосмислення ситуації змін у багатьох перспективах і різних контекстах функціонування людини. Особливу увагу він приділяє аналізу змін у професійній освіті, якість якої впливає і на суспільство і на кожную особистість. Вчений виокремлює три групи змін:

- в організації господарського життя (з урахуванням попереднього досвіду) на рівні мікро-, мезо- і макроструктур господарських;
- в організації суспільного життя, в процесі якого відбуваються фундаментальні зміни в соціальних структурах, зростають суперечності між індивідуальним і громадським;
- зміни умов життя кожної людини, в процесі яких надзвичайно велике значення мають питання пов'язані із вихованням характеру особистості в процесі цих змін (с. 9).

Глибоко осмислені філософські підходи й великий науково-педагогічний досвід вченого не могли не позначитися на структурі і відповідно – змісті рецензованої монографії. 6 розділів пронизані ключовою ідеєю неперервної освіти – освіти впродовж життя, що обґрунтована в доповіді Жака де Лора «Освіта: невідомий скарб».

У першому розділі (**«Позашкільна професійна освіта у вимірах ціложиттєвого навчання – історичний фундамент і сучасні реалії»**) автор науково виражено й критично аналізує такі питання:

- функціональний і символічний виміри поняття;
- історичні аспекти позашкільної професійної освіти;
- сучасні аспекти і виміри позашкільної професійної освіти;
- діалог між минулим, сучасністю і майбутнім – головні теоретичні засади.

Зрозуміло, що здійснений автором аналіз за кожним із цих напрямів становить значний науковий інтерес. Наголосимо на важливості детального розгляду сутності ключових понять,

покладених Р. Герляхом в основу дослідження. Він звертається до семантичного значення понять, пов'язаних з професійною освітою конкретної категорії населення. Наприклад, професійне навчання, професійне вдосконалення, перекваліфікація (часткова і повна), навчання професійне (szkolenie zawodowe) безробітних.

Приділяючи особливу увагу проблемам неперервної освіти, вчений звертається до аналізу резолюцій з проблем освіти дорослих Європейської Комісії та інших міжнародних організацій. У змісті цього розділу виокремлено шість основних інституцій, які безпосередньо реалізують позашкільну професійну освіту різних категорій населення:

- господарські товариства і фундації, соціальні та освітні;
- галузеві організації і професійні спілки;
- центри неперервної і практичної підготовки;
- спілки та приватні навчальні фірми;
- наукові майданчики і науково-дослідні осередки;
- заклади праці та інші інституції, що організують діяльність з професійного навчання в позашкільних формах (с. 30).

Символічний взаємозв'язок між різними категоріями професійної освіти та ідеєю ціложиттєвого навчання дослідник наочно ілюструє в колі, в якому органічно пов'язані «Я» індивідуальне, «Я» соціальне та «Я» економічне і професійне.

«Цивілізаційні зміни моделі, тенденції і напрями» – такою багатоаспектною є назва другого розділу. В його змісті відповідно до концепції наукового пошуку викладено авторські ідеї, схарактеризовано багатовимірність цивілізаційних змін (територіальний, локальний, господарський, політичний тощо), а також маргіналізація, виключення, міграція як проблеми часу цивілізаційних змін. Цей розділ завершується філософсько-педагогічним та соціально-економічним аналізом проблем людського капіталу і соціального капіталу як детермінанти соціально-господарських змін.

Розглядаючи в третьому розділі комплекс проблем, пов'язаних із **господарським виміром цивілізаційних змін**, вчений здійснює міждисциплінарний аналіз від мега-тенденцій до змін в мікроструктурах. Організація, підприємство, що навчається, розглядається як оптимальна модель закладу праці в часи змін. Вчений характеризує таку організацію (за Р. Харіссоном) як систему неперервної освіти, що побудована на основних п'яти засадах, серед них: створення атмосфери, що сприяє навчанню та інноваціям; частий діалог, комунікація і розмови із працівниками; врахування думок і пропозицій працівників тощо (с. 182).

Дуже цікавим є підхід Р. Герляха до характеристики 10 основних рис притаманних організації, що навчається (наприклад: гнучка організаційна структура; ефективна інформаційно-комунікаційна система; атмосфера, що сприяє впровадженню інновацій, експериментуванню, системному мисленню, спрямуванню на творчість; установка на тривале навчання і розвиток працівників шляхом навчання від інших; поєднання групових та індивідуальних форм навчання; зміна способу мислення працівників; особиста майстерність, пов'язана із зміною у працівників моделей мислення про світ, організацію і самих себе; спільне бачення майбутнього, що сприяє у членів організації формуванню відданості їй (за Б. Черняхів – В. Czerniachowich).

Автор обґрунтовує актуальне положення щодо працівників як інтелектуальний потенціал організації. Привертає увагу схема «Компоненти інтелектуального капіталу організації», розроблена на основі вивчення праць відомих дослідників цієї проблеми (I. Warschat, K. Wagner, J. Hauss). Тут простежується така наукова логіка: капітал людський і капітал структурний, що охоплює капітал ринковий, капітал інноваційний, органічно взаємопов'язаний з капіталом інтелектуальним працівників та капіталом інтелектуальним фірми й системно впливає на формування інтелектуального капіталу організації (с. 200).

Спонукають до глибоких роздумів дослідницькі матеріали, викладені в четвертому і п'ятому розділах. Автор аналізує зміни, що відбулися й продовжують відбуватися у філософії суспільного життя. У зв'язку з цим він звертається до аналізу нових типологій, структури і соціальних верств, а також розглядає безробіття як результат і причину цих змін. Зрозуміло, що це зумовлює необхідність впровадження нових підходів до організації позашкільної професійної освіти всіх категорій населення (і на підприємствах різних форм власності, і в центрах служб зайнятості, і на цільових різних курсах тощо).

Ці актуальні проблеми Р. Герлях у контексті людиноцентризму, крізь призму особистості людини, її соціальних, культурних, освітніх потреб, зокрема неперервного професійного розвитку.

Книга завершується багатоаспектним науковим аналізом представленим як філософсько-педагогічний дискурс про сучасність і майбутнє. Автор розмірковує про шанси і загрози позашкільної професійної освіти, можливі шляхи її розвитку в контексті змін в системі освіти. Цілком закономірним є звернення Р. Герляха до проблем педагога-вчителя в системі позашкільної професійної освіти, що уможливило обґрунтування концепцій і

моделей його компетенцій.

Стратегічне бачення автора розвитку професійної позашкільної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів, динамічних змін на міжнародних національних ринках праці, сприятиме започаткуванню нових досліджень, реалізації інноваційних проєктів, результати яких, безумовно, впливатимуть на державну політику з неперервної освіти – освіти впродовж життя.

На нашу думку, заслуговує високої оцінки культура наукової праці професора Р. Герляха, глибока наукова етика у використанні широкої джерельної бази, її всебічному аналізі і коректному цитуванні праць інших авторів, а також документів міжнародних організацій.

Монографія «Позашкільна професійна освіта в умовах цивілізаційних змін. Нові тенденції і виклики», автором якої є знаний і визнаний на міжнародному рівні вчений Ришард Герлях, має велике значення і для науковців, і для державних службовців, і для практичних працівників системи позашкільної професійної освіти.

***Ничкало Н.Г.** – доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член НАПН України,
академік-секретар Відділення професійної освіти
і освіти дорослих НАПН України*